

Att köpa avelstjur

Av Anna Ordell & Anett Seeman, Gård & Djurhälsan

Avelstjuren – Halva besättningen

Tjuren är en väldigt värdefull del av besättningen. Genetiskt bidrar tjuren till hälften av egenskaperna till alla avkommorna. En tjur som själv visat god tillväxt har möjlighet att föra detta vidare till stora delar av besättningen, men likaså kan en korkskruvsgen få stort genomslag om tjuren är bärare.

Att välja tjur

Genom att med omsorg välja rätt tjur till rätt kor kan du få en avelseffekt i din besättning och förbättra vissa egenskaper. Börja med att välja ut ett eller två avelsmål, till exempel lätta kalvningar eller ökad tillväxt. I tabellen nedan kan du se vilka avelsvärden du ska titta på för att få de egenskaper du eftersträvar. Du kan ha olika mål för dina kor och dina kvigor. Till exempel är det extra viktigt att en tjur som ska betäcka kvigor inte ger för stora kalvar då det ökar risken för svåra kalvningar.

När du planerar för din tjur är det viktigt att ta hänsyn till hur många hondjur som ska betäckas. En oerfaren ungtjur kan bara betäcka 10–15 hondjur, en 2 åring 20–25 stycken medan en äldre tjur kan betäcka en grupp med 35–40 hondjur med gott resultat.

Den viktigaste egenskapen att förbättra	Titta på avelsvärdet för
Lätta kalvningar	Födelsevikt D, Lätta kalvningar D
Lätta kalvningar hos hondjuren	Lätta kalvningar M
Hög mjölkproduktion	Tillväxt 200M
Hög tillväxt avvänjning	Tillväxt 200D
Hög tillväxt till slakt	Tillväxt 365D
Bra slaktkroppsegenskaper	Klass, Fett, slaktkroppstillväxt

Inköp

När du kommit fram till vilka tjuregenskaper du vill ha till dina kor och kvigor är det dags att leta upp födare. Om du vet vilken ras du vill ha kan rasföreningarna vara behjälpliga med att förmedla kontakt. Uppfödare annonserar också ofta i lantbrukspress, och man kan även höra med djurförmedlingen hos slakteriföretagen som har kontakt med många avelsbesättningar.

Hälsostatus

Inköp av djur är alltid en risk för din besättning. Var noga med att den tjur du köper är frisk, och inte förmedlar oönskade smittor till din besättning. Hör dig för vilken parasitstatus det är i

säljarbesättningen för att inte föra in parasiter du inte har på dina egna betesmarker. Fråga efter ringorm och om du själv säljer livdjur- se till att få se besättningens paratbstatus intyg. För att underlätta detta finns en hälsodeklaration för rekryteringsdjur framtagen som du kan be säljaren fylla i. Passa också på att fråga om klövform, klövverkning, tidigare betäckningsresultat och eventuella skador.

Köp i tid

Var ute i god tid, då är utbudet av tjurar större. Vid inköp av djur rekommenderas alltid 4 veckors karantän. För avelstjurar är det också viktigt att ta hem tjuren i tid då stress och foderbyten kan påverka fertiliteten negativt. Ta gärna hem tjuren 2-3 månader före planerad betäckningsstart och låt honom vänja sig vid den nya miljön innan det är dags att jobba.

Fertilitet

En tjur blir könsmogen mellan 12–15 månader. Därför bör en ungtjur vara 15 månader när den tas i användning för att säkert vara fullt fertil. Vill man använda en tjur tidigare kan man ta ett spermprov för att se om kvalitén är tillräcklig.

Du kan själv göra en enklare bedömning av tjurens spermieproducerande förmåga genom att mäta testikelomkretsen. Måttband för detta ändamål finns exempelvis att köpa i Svenska köttföretagens webshop. Köp inte en tjur som vid 12 månader ej uppnått de riktvärden för rasen som framgår i tabellen nedan. En fullständig avelsbesiktning kan också utföras av särskilt utbildade veterinärer. Då undersöks tjurens ben och rörelseförmåga, inre och yttre könsorgan samt eventuellt ett spermprov för att säkerställa tjurens fertilitet.

Ras	Testikelomkrets (cm)
SIM	32
ANG / CHA	31
HER	30
LIM / BLA	29

Upptäck i tid om tjuren inte fungerar!

När en tjur släpps till en grupp hondjur är det viktigt att de första dagarna försöka se om tjuren både hoppar och stöter. En vanlig orsak till tomma kor är att tjuren har ont i ben eller rygg och därför avbryter betäckningen på grund av smärta. Genom att upptäcka detta i tid kan tjuren bytas ut innan betäckningssäsongen är över.

Notera gärna de kor som tjuren betäcker för att se om de 3 veckor senare löper om. Tjuren hoppar cirka 10 gånger/ brunst och varje betäckning varar i snitt 2,8 sekunder. En del tjurar är också lite blyga och betäcker oftast på natten. Det kan därför vara svårt att lyckas se tjuren betäcka och man kan behöva lägga lite mer tid i stallet under några dagar.

En ung oerfaren tjur har ibland svårt att hävda sig i en flock av hondjur. Han kan också bli ineffektiv till följd av överarbete. Många ungtjurar presterar bättre om de före betäckningsstart får ”träna” på 1–2 hondjur under ett antal veckor. Detta kan till exempel ske under karantän då han ändå inte får stå ensam.

Vill man vara säker på hur tjuren lyckats behöver man dräktighetsundersöka. Detta kan man göra antingen med ultraljud från cirka 4 veckor eller manuellt från tidigast 5 veckor efter betäckning/brunst.

Det finns också möjlighet att kontrollera dräktighet med hjälp av ett PAG-prov. Gård&Djurhälsan erbjuder i samarbete med Eurofins dräktighetsanalys genomförd på mjölk (PAG= pregnancy associated glykoprotein). Undersökningen kan göras redan efter 28 dagar efter betäckning och fram till kalvning. Det innebär att du som djurägare kan ta mjölkprov för dräktighet själv, när det passar dig och när du behöver det!

Beställ PAG-paket [här!](#)

Följ upp tjurens resultat

När kalvningarna startar är det bra att följa upp tjurens kalvningsmönster eftersom det säger en del om hur han fungerar. Har man fler än en tjur kan detta med fördel göras med färgpennor i en almanacka för att man enkelt ska kunna se hur de olika tjurarna presterat.

De första tre veckorna av kalvnings säsongen bör normalt sett 65% av alla kalvar efter en tjur komma. Detta innebär att tjuren lyckats betäcka majoriteten av korna på första brunsten. Om kalvar föds mera utspritt än enligt tabellen nedan, kan det vara något som gått snett. Orsaken till spridda kalvningar kan vara flera, och för att kunna fastställa om det är något fel på tjuren kan han behöva undersökas och eventuellt ett spermprov tas.

Normalt kalvningsmönster efter en frisk tjur.

Del av kalvningsperioden	Antal kalvar
0-3 veckor	65%
3-6 veckor	20%
6-9 veckor	5%

Hur får man tjuren att hålla och vara så fertil som möjligt?

Tjuren är ofta ett stort inköp till besättningen och det är kostsamt både att byta tjur och att ha tomma kor. Det är därför viktigt att ta hand om tjuren så att han håller länge och fungerar bra.

- Håll tjuren i trim! Hull 3-3,5 är lagom vid betäckningsstart. Liksom alla djur är det bästa att försöka hålla samma hull under hela året. Många tjurar tappar dock en del under början på betäckningssäsongen, och har risk för att bli för feta efter betäckningssäsongen.
- För att undvika hullförändringar kan man försöka motionera sin tjur. Rasthage med foder och vatten på olika platser så att han får röra sig mera är bra för att hålla honom i god form. Har man inte de möjligheterna kan ett ”träningläger” med ett mindre antal hondjur före betäckningsstart vara ett sätt att minska skaderisker.
- Tjuren vill ha mjukt och skönt. Den vanligaste orsaken till att en tjur inte kan betäcka som han ska är benproblem. Detta kan förebyggas genom att erbjuda tjuren en mjuk liggplats som en djupströbädd alternativt en tjock madrass.
- Gör försiktiga foderbyten. Detta är särskilt viktigt de två sista månaderna före betäckning då hastiga foderbyten kan påverka spermiekvaliteten. Successiv tillvänjning av det nya fodret bör ske över 2-3 veckor.
- Ett par månader före betäckningsstart kan det vara lämpligt med en ny avelsbesiktning, för att se att tjuren är i god kondition och för att upptäcka eventuella problem med fertiliteten innan tjuren ska börja betäcka.

Vill du ha hjälp med att besiktiga tjur? Kontakta någon av följande:

Anna Ordell (Uppsala) anna.ordell@gardochdjurhalsan.se

Anneli Larsson (Skåne) anneli.larsson@gardochdjurhalsan.se

Texten är till stor del ett utdrag ur skriften Dikoåret, som du kan [läsa i sin helhet här!](#)

